

Л.М. Федорець, викладач
Уманський державний аграрний університет

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перспективні напрями покращення інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності регіональних аграрних підприємств та шляхи виявлення найефективніших способів організації зовнішньоекономічної діяльності, виходячи із особливостей спеціалізації територіального утворення, значною мірою визначаються вибором подальшого стратегічного розвитку всієї національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми покращення інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України та її регіонів присвячено роботи багатьох вчених-економістів: А. Амоша, В. Бакіров, Д. Богиня, З.С. Варналій, М. Долішній, Т. Заяць, О. Куценко, Е. Лібанова, І.І. Мазур, В. Мандибура, А.І. Мокій, В. Новіков, О.Ф. Новікова, А.П. Павлюк, В.І. Чужиков, О. Якуба та ін.

Формування цілей статті і зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Подальшого розвитку потребує покращення інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності регіональних аграрних підприємств, обґрунтування експортного потенціалу регіонального господарства в сучасних умовах, порівняння основних напрямків його міжрегіональних і зовнішньоторговельних зв'язків з експортними можливостями.

Виклад основного матеріалу. У ринкових умовах виробники аграрної продукції намагаються стати повноправними учасниками зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств агропромислового комплексу України в сучасних умовах доводить необхідність суттєвої трансформації системи економічних відносин, яка охоплює виробництво, рух, експорт аграрної продукції. Однак ефективність здійснення ЗЕД регіональними аграрними підприємствами неможлива без створення відповідної інфраструктури, яка забезпечить вільний рух агропромислової продукції, с-г сировини та засобів виробництва від експортерів, імпортерів до споживачів.

З ліквідацією державної системи контрактації сільськогосподарської продукції стара інфраструктура зовнішньоекономічної діяльності виявилася неспроможною забезпечити ефективне функціонування аграрних товаровиробників. З'явилося багато комерційних посередницьких структур, які не мали відповідної матеріально-технічної бази і купували та експортували продукцію за непрозорими схемами, що призвело до значної тінізації даного виду діяльності. Потрібна була спеціальна ринкова інфраструктура для здійснення прозорих процедур експорту продукції, у тому числі посередницьким комерційним структурам, а також розгалужена заготівельно-збутова мережа, зорієнтована на велику кількість продавців і покупців та різних товарних партій продукції.

Часткове розв'язання проблемних питань формування інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності відбулося у червні 2000р. із виданням Указу Президента України "Про першочергові заходи щодо формування і функціонування аграрного ринку". В Указі було порушено два основні завдання: створення ринкової інфраструктури, форм і механізмів організованої оптової торгівлі та спрямування товаропотоків сільськогосподарської продукції, у тому числі експортних, через прозорі процедури аграрного ринку.

Сучасна інфраструктура зовнішньоекономічної діяльності в Україні знаходиться в стадії формування відповідно до розвитку аграрних відносин у країні. Характерною особливістю становлення інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності в сучасних умовах є те, що в ній виникло багато посередницьких структур – партнерів агропідприємств, однак назвати їх інституціями інфраструктури можна лише умовно. Такі посередницькі фірми не забезпечують прийнятну ціну для виробників, при цьому маючи на цій посередницькій операції значний зиск, а агровиробники втрачають значну частину прибутку.

Необхідність подальшого формування та функціонування інфраструктури ЗЕД аграрних підприємств продиктована викликами глобалізації. Сьогодні більшість вітчизняних експортерів агропродукції потребують підтримки, суть якої полягає у кооперації зусиль сільськогосподарських виробників для одержання необхідної інформації, заготівлі, переробки і збуту своєї продукції, отримання кредитів на придбання сучасної техніки, застосування нових технологій у рослинництві та тваринництві.

Проблемними питаннями щодо підвищення ефективності управління ЗЕД аграрних підприємств на регіональному рівні залишаються:

- відсутність конкурентного ринку збуту с-г продукції особистих селянських та фермерських господарств, яка становить понад 80 % виробництва;

- відсутність цільових програм, що фінансуються з місцевих та державного бюджетів для закупівлі обладнання, техніки та причіпного знаряддя, що дало б можливість діяти і розвиватися новоствореним аграрним підприємствам, які надають послуги;

- недостатня забезпеченість обладнанням заготівельно-збутових та переробних підприємств області, сервісні кооперативи потребують оновлення існуючої матеріальної бази, яка сформована за рахунок зношеної с-г техніки, що часто виходить з ладу та потребує ремонту;

- обмежений доступ до кредитних ресурсів у зв'язку з відсутністю достатньої застави.

Формування інфраструктури ЗЕД містить у собі створення комплексної багаторівневої системи, мета якої – сприяти зростанню експортного потенціалу і, на цій основі, задовольнити інтереси експортерів-товаровиробників. Розвиток комплексної інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності припускає поетапне вирішення вищезазначених проблем, розвиток єдиного інформаційного, маркетингового, матеріально-технічного середовища для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Інфраструктура ЗЕД повинна генерувати цінові сигнали як результат взаємодії попиту та пропозиції [1].

Поряд з іншими проблемами вітчизняних сільгоспвиробників тривалий час відсутня інфраструктура цивілізованих оптових с-г ринків, на яких селяни могли б з вигодою продавати вирощений врожай, що помітно гальмує динаміку розвитку ЗЕД [2,3]. Збутові проблеми вітчизняного сільгоспвиробника можна було б вирішити шляхом створення розгалуженої мережі оптових ринків сільськогосподарської продукції (далі – ОРСП) [5].

Так, при номінально великій кількості ринків, що реалізують дрібним оптом сільгосппродукцію (350 ринків), оптова інфраструктура ЗЕД в Україні практично відсутня (винятком можна вважати оптові ринки с-г продукції: ринок худоби (м. Жашків Черкаська обл.), “Шувар” (м. Львів), “Копань” (м. Херсон), “Чарівник” (Київська обл.). Цьому є кілька пояснень: неврегульованість земельного законодавства й відсутність дешевої землі поруч із великими містами для організації ОРСП; необхідність вкладення великих інвестицій і тривалий строк окупності (близько 10 років); неврегульованість адміністрування ринкових зборів (місцеві влади можуть встановити високий ринковий збір, що зменшить ефективність роботи) [6].

Створення системи таких ринків в областях дозволить вивести 20 – 30 % с-г продукції, вирощеної дрібно- і середньотоварними господарствами, з тіньового на прозорий ринок, забезпечить відкриті торги між виробниками і їх споживачами і формування справедливих до обох сторін цін. Крім того, ОРСП сприятимуть [7]:

- удосконаленню процесу реалізації продукції, більш ефективному використанню каналів збуту, протистоянню несправедливій конкуренції, задоволенню потреб споживачів щодо якості та кількості продукції;
- розширенню послуг збуту с-г продукції для товаровиробників;
- підвищенню ефективності галузі сільського господарства та переробних підприємств.

Особливо це актуально в умовах євроінтеграційних устремлінь України, тому що оптові сільгоспринки можуть зіграти провідну роль у реалізації продукції сільського господарства в європейські країни [7]. Проблема для вітчизняних сільгоспвиробників полягає в тому, що в Європейському Союзі діють чіткі вимоги щодо стандартизації якості продукції. І попри те, що в Україні виробляється екологічно чиста с-г продукція, що відзначають потенційні Європейські покупці, вона не стандартизована, тому не має виходу на європейський ринок.

Прийняття Закону України “Про оптові сільськогосподарські ринки” має забезпечити формування організаційно і технологічно однотипних моделей регіональних ринків, спроможних забезпечити відкритий та ефективний рух товарних потоків с-г продукції [6,7].

Формування інфраструктури ЗЕД через створення мережі оптових ринків (регіонального та міжрегіонального значення) має поліпшити якість с-г продукції, особливо швидкопсувної; забезпечити використання логістичних аспектів у питаннях транспортування, пакування та складування продукції; спростити доступ виробників до ринків збуту та до необхідної інформації про запити споживачів; забезпечити додаткові робочі місця; сприяти скороченню часу виконання замовлень споживачів. Окрім цього, функціонування системи оптових ринків може бути використане як ефективний інструмент держави у процесі управління заходами реалізації аграрної політики національного та регіонального рівня і забезпечити не лише продовольчу безпеку країни, а і підвищити конкурентоздатність національної аграрної продукції на міжнародному рівні і, на цій основі, ефективності зовнішньоекономічної діяльності [6, 7].

Переорієнтація АПК відповідно до вимог світових ринків змушує внести зміни в діяльність багатьох традиційних постачальницько-збутових, виробничих, фінансових, управлінських, кадрових підрозділів і служб, вимагає творчого пошуку, застосування інноваційних рішень, спрямованих

на задоволення запитів споживачів у частині асортименту, якості, термінів реалізації продукції робіт і послуг. Створення структури, яка б виконувала функцію управління ЗЕД регіональних аграрних підприємств, зараз здобуває особливу значимість у зв'язку з подальшим розвитком ринків с-г сировини і продовольства в цілому, потребами сільськогосподарських товаровиробників. Саме тому необхідна розробка ефективної організаційно-функціональної моделі центру координації ЗЕД як частини цільової ринкової інфраструктури області.

Вирішення проблем можливе на основі організації мережі регіональних (обласних) центрів координації ЗЕД, інтегрованих у систему обласної ринкової інфраструктури. Її основні ланки: регіональний центр координації зовнішньоекономічної діяльності, районні (міжрайонні) представництва. Управління ЗЕД регіональних аграрних підприємств на основі центрів координації зовнішньоекономічної діяльності буде здійснюватися в результаті керованості руху матеріальних, товарних та інформаційно-маркетингових потоків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону. Регіональний (обласний) центр координації зовнішньоекономічної діяльності доцільно створювати як державне підприємство при адміністраціях районів і районних управліннях сільського господарства.

Структура і чисельність таких центрів залежать від обсягу виконуваних функцій, використовуваних технологій і засобів. Центр може мати керівника, фахівців з маркетингу, бізнес-планування, менеджерів по окремих видах продукції, консультантів-аналітиків, програмістів. Мета його роботи - управління, координація, організація взаємодії суб'єктів ЗЕД на регіональному рівні.

Основними функціями регіонального (обласного) центру координації зовнішньоекономічної діяльності є:

у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення:

- збір, збереження, аналіз і прогнозування інформації про кон'юнктуру і тенденції розвитку основних показників продовольчих і інших ринків, на яких працюють сільгосптоваровиробники;

- моніторинг конкурентної ситуації, економічного стану аграрних товаровиробників, сприяння в розробці і здійсненні стратегій забезпечення конкурентних переваг по товарах, вироблених у районі;

- юридичний супровід зовнішньоекономічних операцій товаровиробників області.

у сфері маркетингового забезпечення:

- пошук оптових і роздрібних торговельних партнерів, торговельне представництво і формування пакетів угод і договорів для забезпечення збуту продукції і послуг сільгоспвиробників району;
- сегментація, визначення і формування ринкового асортименту товарів і послуг сільгосптоваровиробників;
- сприяння в оптимізації структури с-г виробництва і товарного асортименту продукції, підтримка спеціалізації й інтеграції для забезпечення високоефективного функціонування;
- розробка і здійснення комплексних інтегрованих маркетингових програм, а також окремих рекламних, збутових і інших заходів;
- формування високоефективних каналів руху товарів усередині області і за її межами.

у сфері фінансового забезпечення:

- моніторинг інноваційних рішень і проектів для впровадження, пошук бюджетних і позабюджетних джерел фінансування;
- розробка нових та експертна оцінка існуючих бізнес-планів щодо виробництва та експорту сільгосппродукції, пошук інвесторів.

у сфері матеріально-технічного забезпечення:

- організація матеріально-технічного забезпечення шляхом лізингу сільськогосподарської техніки вітчизняних виробників;
- забезпечення елітним посівним матеріалом під майбутній урожай;
- моніторинг інновацій у технологіях виробництва, збереження, реалізації; залучення засобів для здійснення інноваційних проектів.

Представництва центрів будуть виконувати функції адміністрування потоків ресурсів виробництва. Товаровиробники одержать значну економію часу та фінансових ресурсів на проведення інформаційних та маркетингових заходів, матеріально-технічного забезпечення можливість стратегічно правильно і вчасно орієнтувати виробництво на ринкові потреби. Послідовне впровадження і широке застосування комп'ютерних технологій, мереж зв'язку, інших інноваційних засобів і методів повинне забезпечити максимум ефективності від вкладення засобів у формування даного інституту інфраструктури.

Організація функціонування центрів дозволить [6,7]:

- найбільш повно задовольняти інтереси сільгосптоваровиробників у реалізації товарної продукції, знаходити ніші світових ринків, враховуючи внутрішньогосподарську і міжгосподарську спеціалізацію;
- одержувати не тільки економію витрат, але і прибуток при проведенні заходів, результати яких мають комплексний ефект для товаровиробників та експортерів аграрного сектора та задовольняти запити оптових і

роздрібних торговельних підприємств, пропонуючи різноманітний спектр послуг;

- забезпечувати організацію альтернативних і багатоваріантних товаропотоків у пошуку оптимальних схем, що буде сприяти досягненню максимального прибутку партнерами;
- формувати багатоканальність джерел доходів для діяльності центрів;
- удосконалювати виробничу структуру за допомогою управління матеріальними та товарними потоками, забезпечуючи тим самим збалансованість розвитку сільськогосподарського і підсобного виробництва.

Бібліографічний список: 1. Майстро С. Формування та напрями державного регулювання розвитку інфраструктури аграрного ринку [Електронний ресурс] / С. Майстро. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/2/08.pdf-C.4 2. Сайт державного комітету статистики України. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ> 3. Кількість бірж [Електронний ресурс] // Сайт головного управління статистики у Черкаській області. – Режим доступу: http://www.stat.cherkassy.ua/?p=stat_inform 4. Механізм біржової і торгівлі продукцією АПК – елемент ринкової інфраструктури /За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ УААН, 2005. – 86 с 5. Романов О. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс]/О. Романов // Юридичний журнал. – 2005. – № 11. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2000> 6. Писаренко В.В. Маркетинг овощной продукции (методические и практические аспекты): Проект региональной агромаркетинговой структуры и обоснование ее функций [Електронний ресурс]/В.В. Писаренко. – Режим доступу: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=445 7. Ващук О.В. Інфраструктура аграрного ринку: проблеми та перспективи формування [Електронний ресурс] / О.В. Ващук. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/3_vashuk.htm

Л.Н. Федорець. В статье проанализированы пути улучшения инфраструктурного обеспечения внешнеэкономической деятельности региональных аграрных предприятий в условиях интеграционных процессов. Обоснованно экономическую необходимость создания эффективной организационно функциональной модели центра координации ВЕД как части целевой рыночной инфраструктуры Черкасской области.

L. Fedoretc'. In the article the ways of improvement of the infrastructural providing of foreign economic activity of regional agrarian enterprises are in the conditions of integration processes are analyzed. Economic necessity of creation development of effective organizationally functional models of center of coordination of foreign economic activity as parts of having a special purpose market infrastructure of the Cherkassy area are grounded.